

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Samhällskunskap

”Första bästa klick”

En kvalitativ intervjuundersökning om medieperspektivet i skolan

Examensarbete i Samhällskunskap
HT 2009
Rickard Petersson
Handledare: Marie Grusell
Antal ord: 9898

Titel: ”Första bästa klick” - En kvalitativ intervjuundersökning om medieperspektivet i skolan

Författare: Rickard Petersson, 850802-4851

Kurs: Examensarbete i samhällskunskap, Lärarprogrammet, Göteborgs Universitet

Omfattning: 15 högskolepoäng

Termin: HT 2009

Handledare: Marie Grusell, JMG: Institutionen för journalistik och masskommunikation

ABSTRACT

Bakgrund: Regeringen har jobbat fram en reformplan för gymnasieskolan, kallad GY2011. Denna kommer medföra att medieprogrammet efter 2011 skall bakas in i samhällskunskapsprogrammet. Mer media i samhällskunskapen med andra ord. Uppsatsen tar avstamp i teorier som menar att det finns en generationsklyfta i bemärkelsen hur man ser på och förhåller sig till medier. En kategorisering används i denna uppsats då personer födda före 1975 blir kallade Digital Immigrants och personer födda 1975 eller senare blir Digital Natives. Utöver att se på hur åldersfaktorn samverkar med uppfattningen av medier och kritisk mediekompetens kopplas ett kulturellt synsätt till problembilden. Hur lärarnas uppfattningar kring mediernas kulturella status har betydelse för hur de ser på och förhåller sig till medierna är därför något som också tas in.

Syfte: Uppsatsen syftar till att undersöka vilka förhållningssätt som samhällskunskapslärare har till ett kritiskt medieperspektiv. Studien vägleds av tre stycken frågeställningar som ämnar koppla ihop teori med syfte. 1) Har lärarnas ålder någon betydelse för deras förtrogenhet med de olika medieformerna som tas upp i klassrummet? 2) Finns det någon diskrepans mellan vad som anses vara ”fin-” och ”fulkulturellt” i hänseende av hur media behandlas av lärarna? 3) Upplever lärarna att eleverna får den mediekritiska kompetensen som de behöver?

Metod: Respondentundersökning baserad på sju samtalsintervjuer med aktiva lärare på gymnasieskolor i Göteborg, i huvudsak samhällskunskapslärare. För att analysera det empiriska materialet användes Altheides ECA-analys.

Resultat: Över lag tyckte inte lärarna att åldern hade någon betydelse för deras synsätt på medier. Däremot kunde några av de äldre lärarna uppleva en form av teknikstress. Teknikstressen uppfattades dock även bland några av de yngre lärarna men förhållningssättet skilde sig dem emellan. När i huvudsak de äldre lärarna gjorde en frånskjutning av det material som de inte tyckte var bra menade de yngre istället att de ville behandla och ta upp det som man uppfattade som mindre bra för eleverna. Bra eller mindre bra medier ur ett mediekritiskt perspektiv vill säga. Synsättet på medierna var lärarna emellan den samma men en tendens till skillnad kunde alltså ses i förhållningssättet, i den mån då som de yngre lärarna mer gav uttryck för sin vilja att behandla även den sämre delen av medieutbudet. En analys av detta som görs är att de yngre lärarna känner att de har ett närmare avstånd till ungdomskulturen och de nya medierna, internetburna källor så som Google, som ses som den stora motståndaren mot lärarna för att lära ut ett kritiskt förhållningssätt bland elever i dagens gymnasieskola.

Sökord: Digital Natives & Immigrants, kritiskt förhållningssätt, medier, gymnasielärare

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
2. Medier - en generationsfråga?	5
2.1 En klyfta i förståelse	5
2.2 Invandrare och infödingar	6
2.3 Kulturella diskrepanser	7
2.4 I spår av tidigare forskning	9
2.5 Syfte och vägledande frågeställningar	10
3. Metod	12
3.1 Design och metod	12
3.2 Urval	13
3.2.1 <i>Operationalisering av begreppen DI & DN</i>	14
3.3 Tillvägagångssätt	16
3.3.1 <i>Intervjuguiden</i>	17
3.3.2 <i>Inspelning och transkribering</i>	17
3.4 Analysförfarande: ECA-modellen	17
4. Resultat och analys	19
4.1 Ålderspåverkan och/eller ett glapp?	19
4.2 Kulturella aspekter, fint och fult	22
4.3 Elevers kritiska mediekompetens	25
4.4 Slutkommentar	27
5. Slutdiskussion	29
6. Referenslista	30
7. Bilagor	31
Bilaga 1 - Missivbrev	31
Bilaga 2 - Intervjuguide	32

1. Inledning

Tidigt i december, mitt in i detta arbete, kan man på TV en afton titta på SVT:s kulturprogram Kobra. Här pratas det om sociala mediers förändring av tillvaron för användarna och den stora folkmassan jorden runt. Har Big Brother och dokusåporna spelat ut sin roll?, frågar man sig i programmet. I denna nya era av sociala medier där ungdomskultur frodas blir det allt lättare och lättare att göra sig hörd och sedd. ”Kamerorna riktas inåt, in i hemmet” konstaterar en röst från TV-apparaten.

Idag upptar medierna en allt större och större del av vår vakna tid. Är det inte informationsmedier så är det underhållningsmedier. Ungdomarna är per generellt väldigt snabba på att suga åt sig de nya medieformerna som dyker upp på marknaden och det är inte alltid av godo. Det finns en samhällelig debatt kring mediernas inverkan på mottagarna och man utgår ofta ifrån en väldigt negativ verkansbild från medierna. Men vems uppfattning är det vi talar om egentligen?

Det måste ändå sägas att dagens föränderliga och växande medielandskap ter sig mer och mer främmande och konstigt för vissa medan andra ser det som en naturlig och kanske rentav oproblematiske utveckling. Hur det förhåller sig här är inte på något vis en självklarhet. Det beror alltid på vem du ställer frågan till. Kan det vara som så att dagens föräldrar och äldre människor därutöver har svårt för att förstå och anpassa sig till dessa nya typer av medier? Nja, bilden bör nog vara mer komplex än så men det kan finnas fog för att ett sådant antagande kan samspela med andra faktorer.

Äldre människor kan absolut vara mer obekväma med nya medier, inte minst de nya sociala medierna som framkommit på marknaden och vuxit sig starka i vardagshemmen. Vi pratar Facebook, Twitter, Youtube och en rad andra interaktionsmedier. Men det finns också indikationer på att den yngre generationen inte alls applicerar det kritiska och mediemedvetna perspektiv på tillvaron som den betydligt mer rutinerade generationen gör. Vad jag vill fråga mig är hur detta samspelar, eller inte samspelar, i dagens klassrum där moderniteter och invanda, traditionella synsätt och arbetsmetoder ofta haft svårt att samarbeta. Det är en normativt grundad åsikt som jag upplever alltid har hängt med skolan. Alltså att skolan har svårt att hänga med i tiden och att skolan oftast, mellan tummen och pekfingeret, ligger en dryga tio år efter övriga samhällets teknikutveckling. Och det är denna normativa uppfattning som jag utgår ifrån i mångt och mycket.

Teknik är dock inte allt. I samtal med lärare på gymnasieskolor kommer det i denna uppsats diskuteras förhållningssätt till medier och hur dessa relaterar till arbetsmetoderna i den yrkesmässiga vardagen för läraren. Jag är med andra ord varit på jakt för att förstå hur lärarna av idag ser på mediernas roll i skolan och samhällskunskapen i synnerhet. Kanske kan min undersökning visa att lärare själva tycker att ett glapp, skapat av den digitala klyftan som uppstått mellan elever och lärare med dagens moderna och radikalt banbrytande perspektiv, existerar. Eller så visar den på motsatsen; att ålder inte påverkar syn- och förhållningssätt till dagens allt mer växande medielandskap i någon nämnvärd utsträckning.

Här finns det utrymme för en rad olika teser. Att stryka ålder som något som kan beskriva hur det hela hänger samman låter sig inte lätt göras. En samspelshypotes är desto mer intressant. Och visst kan det ligga något i att ungdomar, uppvuxna i den digitala åldern, har svårt för att förstå innebörden och konsekvenserna av sitt okritiska användande av medier? Men hjälper lärarna eleverna att förstå det ”nya” medielandskapet och kan åldern tänkas vara ett problem för lärarna att nå fram till eleverna eller, än mer, själva förstå vad som egentligen försiggår där ute i elevernas vardag och verklighet?

2. Medier - en generationsfråga?

Media är idag utsatt för ständiga diskussioner och debatter. Vi pratar om olika mediefenomen dagligen med arbetskamrater samt nära och kära. Gårdagens TV-program, en blogg eller ett klipp på internet är numera rentav en lika vanlig isbrytare som att prata om vädret. Men vi är inte ensamma om att debattera medier i såväl aspekterna innehåll som betydelse. Numera ligger det även tydligt på agendan i maktens korridorer.

Regeringen har förberett för stora omläggningar i gymnasieskolans verksamhet inom ramen för projekt GY2011¹. Medieprogrammet skall försvinna bland de nationella programmen och istället skall ett tydligare perspektiv och en tydligare betoning på medier göra inträde i en ny och omarbetat Samhällsprogram. I programmet för omändringen skriver utredarna följande:

Regeringen finner att det nuvarande namnet på samhällsvetenskapsprogrammet är så inarbetat att det inte finns skäl att följa utredarens förslag till namnbyte, även om någon eller några inriktningar förutses handla om medier, information och påverkan.²

Mer media skall alltså in och kursplanerna skall därefter omarbetas. En inte alls orimlig tolkning av detta gör gällande att medier kommer få ett ökat utrymme och en ökad betydelse för samhällskunskapen i stort. Detta kan man uppleva som en logisk utveckling av skolans verksamhet med tanke på hur samhället utvecklas i takt med att mediernas betydelse och inverkan också ökar. Men precis hur kursplaner och skolans verksamhet kommer att formas och inte minst då omformas är ännu oklart. Inte desto mindre blir det intressant att se hur lärarna ställer sig till detta och resonerar kring de förändringar som regeringen ämnar göra. Perspektiven och förhållningssätten till medier är många och mycket olika och en fråga som denna uppsats jobbar mycket kring är om detta har en grund i en generationsklyfta.

2.1 En klyfta i förståelse

Mediernas förutsättningar, agendor och aspekter liknande dessa är viktiga att ha i åtanke, inte minst när vi talar om undervisning i media. Media Literacy är ett forskningsområde och ett begrepp i sig som ger riktlinjer för hur undervisning om medier bör eller kan gå till. Vad Media Literacy vill innebära är något som en av de stora media literacyforskarna, David Buckingham, beskriver:

¹ GY2011, Skolverkets hemsida - <http://www.skolverket.se/sb/d/2885>

² GY2011, Programblad för det nya Samhällsvetenskapsprogrammet - <http://www.skolverket.se/sb/d/3003>

For literacy clearly involves both reading and writing; and so media literacy must necessarily entail both the interpretation and the production of media.³

Ett media literacy-perspektiv på undervisning förutsätter alltså att man i undervisningen diskuterar och jobbar med medierna på ett kritiskt förhållningssätt. Buckingham föreslår att begreppet literacy, som kan översättas med läskunnighet/förståelse i vid form, i kombination med media skapar begreppet ”medie-läsförståelse”. Det handlar om att kunna tolka och förstå budskapen men även att kunna förstå och handskas med själva produktionen av mediet, menar Buckingham.

Att kritiskt granska medier och att allmänt applicera ett kritiskt förhållningssätt är i skolans vardag inget nytt. Nya medieformer, som explosionsartat uppkommit inte minst under de senaste decennierna sedan digitaliseringen slog igenom, har dock förändrat förutsättningarna för lärarna och skolan. Buckingham talar för att en klyfta, mellan den vardag som eleverna lever i och den som skolan behandlar, har uppstått i denna förändring.

Ultimately, my analysis suggests that there is a widening gap between children's worlds outside school and the emphases of many education systems. While the social and cultural experiences of children have been dramatically transformed over the past fifty years, schools have signally failed to keep pace with change.⁴

2.2 Invandrare och infödingar

Denna klyfta har implikationer även för lärarna och inte enbart skolan som institution. Detta visar den aktuella forskningen inom området. Vi talar här om digitaliseringen som någon form av katalysator för förändringen och forskaren Marc Prensky menar att en skiljelinje uppstår vid digitaliseringen. Prensky menar att befolkningen idag kan delas in i två läger. De som är födda före digitaliseringen och efter den samma. Är man född före digitaliseringen ägde rum är man därav en digital invandrare (Digital Immigrant) och en person född efter är därav en digital inföding (Digital Native)⁵. Fortsättningsvis kommer förkortningarna DI och DN att användas för de olika kategoriseringarna.

³ Buckingham, David (2003: sid 49)

⁴ Buckingham, David (2003: sid.32)

⁵ Prensky, Marc (2001) *Digital Natives, Digital Immigrants*

Vad för typer av implikationer finns det då att tala om? I första hand menar Prensky att det handlar om en skillnad i socialisationsfasen. Där en DI i första hand vänder sig till ”gammal” form av media så som böcker, tidningar, tidskrifter samt TV och radio för information kan det vara desto mer givet för en DN att använda sig av internet. Grovt generaliserat givetvis. Vad Prensky vill mena är att DN i sin socialisationsfas har vuxit upp med att digitala medier finns runtomkring medan DI alltid kommer att, i likhet med en invandrare i vanlig bemärkelse, kämpa med att bli av med sin ”brytning”. Brytningen kan då sägas bestå i att användandet av nya digitala medier är ett konstlat och inlärt tillvägagångssätt snarare än naturligt som för en DN⁶.

Utifrån dessa tankegångar ges en naturlig följd att begreppen DN och DI även är applicerbart på lärare av idag. Är synen på media något föråldrad och stel hos digitala immigranter och finns det ett behov av ett mer utökat media literacy-perspektiv i skolan? I en studentuppsats från Göteborgs Universitet visar Frida Wall på resultat som pekar i riktningen mot att medieundervisning inte erbjuds i tillräckligt hög grad ute i skolorna⁷. Hennes forskning visar att när media används så används den snarare som ett läromedel i annat syfte snarare än att i sig självt bli föremål för undervisning. Wall menar att de lärare som jobbar med media också har en benägenhet att använda sig av äldre och etablerade typer av medier så som medier i tryckt form, radio och TV. Walls slutsatser får också stöd av tidigare forskning inom fältet som även den förespråkat ett mer medieinriktat och mediekritiskt innehåll i undervisningen.

The authors argue against a purely “text-centered” approach in which media texts can be deconstructed and analysed so we can choose among them. Instead, media literacy should integrate a textual analysis with questions of production and reception. An analysis of the structure of media institutions is particularly important if Americans are able to appreciate and argue for alternatives to a lightly regulated commercial media system.⁸

2.3 Kulturella diskrepanser

Om forskningen har visat att det råder en brist i ett mediekritiskt förhållningssätt, i riktlinjer med det som media literacy-forskningen förespråkar, bör man också ställa frågan vad detta kan tänkas bero på. Som med det mest är förklaringen komplicerad men jag ser här framför mig ett samspel mellan ett flertal faktorer. Prenskys teorier om DI och DN är en del i det hela om man då kopplar

⁶ Ibid: sid.3

⁷ Wall, Frida (2005) *Medieundervisningen och dess förutsättningar på den svenska gymnasieskolan*

⁸ Lewis, Justin & Jhally, Sut (1998) *The Struggle Over Media Literacy*

detta till förhållningssätt och förtrogenhet med de olika medieformerna. Socialisationsfasen och uppväxten har då gett DN ett försprång och en fördel i det hänseendet. Buckingham menar att det också finns kulturella värderingar som spelar in i hur lärare och skolan resonerar kring och behandlar media. De flesta lärare är trots allt medvetna om sin egen åldersmässiga distans till ungdomarna de skall undervisa, menar Buckingham. Han menar att det är vanligt att man ofta anpassar undervisningen till elevernas förståelsenivå och deras införstådda kultur snarare än att gå direkt till det som kan anses vara ”fin” eller ”hög” kultur. Detta är del i den demokratiseringsprocess som existerar i skolväsendet och i hanterandet av kursplaner.

[...] one can detect an acknowledgement that teachers had to begin by working with the cultures that students brought with them into the classroom, rather than seeking merely to impose the values of 'high' culture.⁹

Detta till trots menar dock Buckingham att det finns en ingrodd tradition i att skolan agerar normerande gentemot media. Han menar då att media ofta märks ut som en potentiell fara för ungdomarna, att media på olika sätt kan skada mottagarna. Därav uppstår ett kritiskt förhållningssätt och avståndstagande till media; ett förhållningssätt där man skyddar eleverna från ”skadlig” media och istället försöker erbjuda just det som kan anses vara fin- eller högkulturell media. Detta protektionistiska förhållningssätt är dessutom synnerligen vanligt när nya medier gör intåg på arenan¹⁰.

Lärarnas jobb, i enlighet med vad som står i Läroplanen¹¹, är att ge eleverna goda värderingar. Men frågan är vems värderingar det handlar om? Lärarna har här definitionsmakten men samtidigt kan det sägas vara en reproduktion av vad samhället i stort har för värderingar kring medierna. Det är inte nödvändigtvis sammanhängande med den bild som ungdomarna och eleverna själva har. Och här menar jag att en diskrepans mellan Digital Immigrants och Digital Natives kan spela en roll.

Den kulturforskande sociologen Jonas Stier förkunnar i sin bok *Kulturmöten* (2004), med stöd i bl.a. Manuel Castells forskning, att den klassiska finkulturen håller på att förändras i

⁹ Buckingham, David (2003: sid.9)

¹⁰ Buckingham, David (2003: sid.9-11)

¹¹ Lpf 94

digitaliseringens tidsålder. I sig är gränsen mellan vad som anses vara finkultur och folkkultur alltid under rörelse menar han¹².

2.4 I spår av tidigare forskning

För att avsluta vill jag återknyta till de resultat som Frida Wall visade på i sin studentuppsats. I sitt empiriska resultat särskiljer hon mellan mediemedvetna och medieomedvetna lärare. De medvetna lärarna jobbar mycket med kritiskt förhållningssätt till medier men har samtidigt en ganska begränsad syn på kritisk medieundervisning och inte minst vad det gäller användandet av nyare former av media. Deras syn på kritisk medieundervisning sträcker sig till att granska textbudskap och analysera avsändare och eftersom det handlar om text talar vi om tryckta medier. De medieomedvetna använder media mest som ett medel i syfte att uppnå andra lärandemål, inte att uppnå den kritiska mediekompetensen. Walls resultat visar på att det finns ett behov av mer medietänk bland lärarna. Här finns utrymme för mer forskning menar jag. Vad är det för skillnader som råder mellan olika lärartyper och vad skiljer dem åt i deras förhållningssätt till media? Wall pekar på en utveckling av läroplanerna med mer explicit medietonvikt. Jag är dock inte säker på att det är rätt väg att gå. Men först måste man också klargöra och tydliggöra vari problemen och skillnaderna ligger mellan de olika förhållnings- och synsätten på media i skolan.

Jag tycker att det är intressant att dra paralleller mellan Frida Walls resultat och den tidigare forskning som jag här lyft fram. Ett antal funderingar uppstår här i detta:

Är det då som så att dagens moderna och nya media är skadligt eller är detta bara ett perspektiv under bearbetning? Bör man hålla eleverna borta från media och utgå från en mer kulturell och kritisk basis? Hur ser lärarna på detta, och inte minst, hur gör lärarna ute i skolorna? Är den demokratiseringsprincip som Buckingham talar om gällande i lärarnas förhållningssätt eller finns det en större utbredning av den protektionism som samme forskare motsätter den första principen med? Protektionismen visar Frida Wall upp tecken för bland de lärare som är medvetna om medieundervisning. Är det då som så att ju mer man vet om medier desto mer kritisk blir man till dem, och ju mer kritisk desto mer beskyddande och benägen att ha ett finkulturellt förhållningssätt?

Många frågor och tankar som dessa har jag med i bagaget vidare framöver men först måste detta konkretiseras i ett tydligare syfte för uppsatsen och frågeställningar därutöver.

¹² Stier, Jonas (2004: sid.62-63)

2.5 Syfte och vägledande frågeställningar

Tidigare i kapitel har en rad olika teorier tagits fram som vill förklara tänkbara orsaker eller rentav bara konstatera att det finns ett glapp mellan generationerna och deras användande och syn på modern media. Då detta är ett interdisciplinärt arbete med inriktning mot skolans värld och i sig skall tjäna syftet att vara ett examensarbete inom lärarutbildningen så kommer mitt syfte att specificeras i enlighet med de krav som ställs för ett sådant arbete.

När man skruvar något varv på de frågor och det forskningsproblem som utmejslats ur tidigare kapitel kommer jag fram till följande syfte:

Uppsatsen syftar till att undersöka samhällskunskapslärares förhållningssätt till ett kritiskt medieperspektiv.

Detta vill säga att jag ser det som en abstraktion av alla de teorier och tidigare betänkande som uppkommit i tidigare delar i uppsatsen. Genom att undersöka lärarnas inställning till medier i stort, och även i det mindre och mer konkreta, hoppas jag kunna erbjuda en fördjupad insikt i hur lärarna ställer sig till medier och de förändringar som samhällskunskapen nu står inför på gymnasiet. Med mediernas snabba förändring är det också relevant, anser jag, att se hur skolorna och lärarna hänger med i utvecklingen. I en tid då mediekritisk kompetens blir ett allt viktigare verktyg är det därför också relevant att se om det ligger något i de teorier om åldersmässiga glapp som bl.a. Prensky målar upp. Och kan detta förklaras ytterligare av att lärarna har en benägenhet till att hålla sig till medieformer som de själva är bekväma med eller som för den delen kan sägas vara något mer fin-än populärkulturella?

Frågeställningar:

1. Har lärarnas ålder någon betydelse för deras förtrogenhet med de olika medieformerna som tas upp i klassrummet?

Kan en osäkerhet eller okunskap i hanteringen av nya medier göra att media faller bort från undervisningen? Det vill säga att lärare kan uppleva en rädsla för att hantera något man inte är bekväm med och kan detta då kopplas till åldersaspekten?

2. Gör lärarna någon skillnad mellan ”fin-” och ”fulkulturella” medier i sin undervisning?

Hur går övervägningarna till när lärare väljer ett medie före ett annat och varför görs detta val? Med denna fråga vill jag undersöka om det har att göra med att lärare tycker vissa medier är mer pålitliga eller ”finare” än andra.

3. Upplever lärarna att eleverna får den mediekritiska kompetensen som de behöver?

Hur ser den kritiska mediediskussionen ut och vilken utgångspunkt har lärarna i frågan? Rent hypotetiskt tror jag att detta är en fråga som kommer ställa mer tolkningskrav än de andra. Alltså bör ett svar på denna fråga utmejslas ur svaren på fråga 1 och 2. Vissa frågor i intervjuerna kommer dock att kretsa även kring denna punkt i sig.

Med dessa frågeställningar hoppas jag kunna koppla samman frågan om det finns något åldersglapp att tala om och hur detta i sådant fall kan tänkas samspela med det syn- och förhållningssätt som lärare bär med sig gentemot medier. Lärarnas svar på frågor kring dessa områden och specifika frågor kring mediekritisk kompetens kommer förhoppningsvis också leda till att jag kan skapa mig en uppfattning om hur eleverna skos med denna kompetens.

3. Metod

I detta kapitel kommer jag att motivera valet av undersökningsmetod och respondenter samt berätta hur undersökningen har genomförts och analyserats. Inledningsvis visar jag på de på de strategiska val som gjorts, därefter berättar jag hur jag praktiskt har genomfört uppsatsarbetet för att göra det hela så transparent som möjligt. Jag avslutar med en reflektion. Validitet och reliabilitet diskuteras löpande i textens gång.

3.1 Design och metod

Min ambition med denna uppsats är att skapa en djupare bild och förståelse för hur gymnasieverksamma lärare ser på och förhåller sig till ett kritiskt medieperspektiv. Jag vill ta del av lärarnas erfarenheter och på djupet kunna förstå hur de ser på sitt ämne och hur de förhåller sig till medier. Det finns olika vägar att gå och jag har valt att förhålla mig till en kvalitativ design. Fördelen med detta är att en kvalitativ design inte nödvändigtvis är ute efter att kunna dra stora generaliserbara slutsatser. Det kommer med mitt urval vara svårt att göra sådana. Det skulle kunna vara en fördel att göra en undersökning av lärares förhållningssätt och synsätt i en större och mer kvantitativ omfattning men för detta syfte, där jag vill kartlägga och lyfta fram attityder, framstår en kvalitativ design som mer lämplig. Inte minst då för att utreda lärares olika ställningstagande i några sakfrågor rörande ämnet jag valt och jag ville eliminera risken för i viss mån ytliga och intetsägande svar som man skulle kunna riskera få via t.ex enkäter. Enkäter i sig skulle bli ett problem att genomföra under slutet av en hösttermin för många lärare ansåg jag. Men framför allt var det inte ytkunskapen som var intressant att komma åt. För framtida studier kommer det dock vara möjligt att göra kvantitativa undersökningar på området, men det krävs också en bättre bild av vad för uppfattningar, förhållningssätt och synsätt som då existerar bland dem man vill undersöka. I det här fallet synsätt och förhållningssätt till medier bland samhällskunskapslärare.

Som metod har jag valt samtalsintervjuer som i sig är en av två möjliga metoder i en respondentundersökning, enligt vad Esaiasson skriver i *Metodpraktikan* (2004)¹³. Samtalsintervjuer eller frågeundersökningar menar Esaiasson är de valbara alternativen. Skillnaderna ligger enkelt och kortfattat i att en frågeundersökning har mer kvantitativa drag än samtalsintervjun. Esaiasson sammanfattar det som att:

¹³ Esaiasson, Peter et. al. (2004: 254)

Vid en samtalsintervjuundersökning handlar det ofta om att kartlägga människors uppfattningar på ett område för att därigenom kunna utveckla begrepp och definiera kategorier. Det kan också vara fråga om att man som forskare vill gå på djupet och försöka förstå människors tänkande när det gäller något relativt komplicerat som man bedömer att en mer "ytlig" frågeundersökning inte kan ge svar på.¹⁴

Den samtalsintervju som jag genomfört har varit av modellen semistrukturerad som Helge Østbye m.fl. beskriver i boken *Metodbok för medievetenskap* (2004)¹⁵. Detta vill alltså innebära att jag inför intervjuerna har byggt en intervjuguide som jag sedan låtit vägleda samtalen utan att strikt begränsa samtalen utan istället erbjuda en flexibilitet i intervjusituationen.

3.2 Urval

För att komma i kontakt med lärare ute på skolorna skrev jag ett missivbrev¹⁶. Detta missivbrev skickades ut till en mängd gymnasieskolor, fristående som kommunala, i centrala Göteborg där väldigt många gymnasieskolor är belägna. Jag har inte haft anledning till att misstänka att lärarnas åsikter skulle skilja sig här gentemot lärare verksamma på gymnasieskolor i stadens utkanter eller för den delen någon annanstans i landet. Urvalet av intervjupersoner beror på vilka kontakter som uppstått ur mitt missivbrevsutskick; således slumpmässigt beroende på vilka lärare och skolor som hört av sig till mig. Resultatet blev ett blandat urval av lärare från såväl fristående som kommunala gymnasieskolor. I huvudsak dock kommunala då fem av mina sju intervjuer är med lärare från just kommunala gymnasieskolor.

För att kunna se om Prenskys teorier om Digital Natives och Digital Immigrants kan säga spela någon roll för lärarnas förhållningssätt har jag också valt att intervjua lärare i blandade åldrar. Detta gör mitt urval till ett strategiskt sådant. Jag har inte gjort någon skillnad i om läraren jobbar på en fristående eller kommunal gymnasieskola eftersom jag inte anser att det påverkar lärarens personliga förhållningssätt. Jag tar heller inget vidare fäste om respondenternas kön eftersom jag inte har något teoretiskt stöd som gör gällande för att genus skulle påverka förhållningssättet. För uppsatsens transparens redovisar jag nedan hur urvalet har sett ut i min studie.

¹⁴ Esaiasson, Peter et. al. (2004: 255)

¹⁵ Østbye, Helge et. al. (2004: 103)

¹⁶ Se Bilaga 1

3.2.1 Operationalisering av begreppen DI & DN

Här kan det också finnas anledning till att snabbt återkoppla till definitionerna Digital Immigrants och Natives. Jag har gjort en operationalisering av dessa två begrepp där jag har dragit en gränslinje vid året 1975. Personer födda före 1975 skulle också kunna sägas tillhöra skaran av människor som vuxit upp under digitaliseringen, men någonstans måste man dra en linje. Det går också att diskutera huruvida den här gränsdragningen är rätt gjord och jag tror att man kan ha många olika åsikter om vart linjen dras. Mitt ställningstagande blir att man när 90-talet gör inträde inte skall vara äldre än yngre tonåren för att kunna sägas ha "vuxit upp" under den digitala eran. 1975 blir då en ganska bra gränsdragning anser jag om man inte är äldre än 15 år när 90-talet knackar på dörren.

Som synes nedan är underlaget för min undersökning tämligen jämt fördelat. Däremot bör det tilläggas att två av de "äldre" respondenterna är relativt unga och med blott några års marginal räknas in till kategorin Digital Immigrants. Ytterligare här måste också tilläggas att en av de yngre lärarna, en manlig respondent (Filip) på 32 år, inte jobbade som samhällskunskapslärare. Detta trodde jag var fallet när jag hade lyckats boka intervjun genom skolans reception. Det visade sig dock att han var verksam som lärare i Svenska och psykologi men då ämnet svenska i många avseenden, inte minst med språkbiten och behandling av medier i undervisningsmaterialet, är närbesläktat med samhällskunskapen lät jag respondenten kvarstå i underlaget.

Mitt urval fördelar sig enligt följande:

	Kommunal/Fristående	Född (DN/DI)	År som lärare
Adam	Kommunal	1968 (DI)	12
Berit	Kommunal	1955 (DI)	25
Cecilia	Kommunal	1970 (DI)	13
David	Kommunal	1962 (DI)	11
Evelina	Kommunal	1976 (DN)	3
Filip	Fristående	1977 (DN)	2
Gunilla	Fristående	1977 (DN)	8

3.2.3 Respondentredogörelse

Adam - man, 42 år:

Jobbar som samhällskunskapslärare men undervisar även i ämnena religion och filosofi. Har ett gediget medieintresse och har även undervisat i kurser som mediekunskap och filmkunskap.

Berit - kvinna, 54 år

Berit är den överlägset mest rutinerade läraren i undersökningen. Hon har tidigare jobbat med att undervisa inom kriminalvård och har utöver samhällskunskapen också ett stort intresse för psykologi som hon också undervisar i.

Cecilia - kvinna, 39 år

Cecilia har utöver samhällskunskapen också historia på sitt schema. Två ämnen som hon brinner mycket för enligt egen utsago. Cecilia bestämde sig tidigt för att det var lärare hon ville bli och har vid 39 års ålder redan hunnit jobba 13 år som lärare på olika gymnasieskolor.

David - man, 47 år

Till skillnad från Cecilia så växte beslutet att bli lärare fram lite senare hos David. Till största delen har David jobbat med att undervisa i svenskaämnet och har då även haft kurser i retorik och filosofi. David ger ett väldigt påläst intryck över lag. Idag har han även samhällskunskap som undervisningsämne.

Evelina - kvinna, 33 år

Evelina är tämligen nyutexaminerad från lärarhögskolan. Innan hon började där engagerade hon sig som personlig assistent och det var där intresset för lärarverksamheten växte fram. I utbildningsväg har Evelina läst fristående kurser i statsvetenskap, sociologi och nationalekonomi innan hon också lade till kurser i pedagogik för att kunna bli lärare. Undervisar i ämnena samhällskunskap och historia.

Filip - man, 32 år

Filip är den enda manliga DN som ingår i undersökningens urval. Filip blev färdig på lärarhögskolan 2006 och har jobbat i två år som svenskälärare på en fristående gymnasieskola. Mellan båda åren har han gjort ett uppehåll för att vara pappaledig varför han bara har jobbat i två år sedan examen togs.

Gunilla - kvinna, 32 år

Gunillas bakgrund är späckad med media. Hon började läsa medie- och kommunikationsvetenskap samt statsvetenskap och kom sedan på att det var lärare hon ville bli och inte informatör. Efter att hon tog sin examen från lärarprogrammet har hon jobbat på friskolor och på en sådan är hon fortfarande idag och undervisar då i samhällskunskap.

Noterbart:

Förkortningen "R" förekommer också i vissa citat i resultatredovisningen samt analysen och detta är initialen i mitt förnamn.

Lärarnamnen är fingerade i enlighet med den anonymitet som utlovats vid intervjutillfällena.

3.3 Tillvägagångssätt

Jag har i forskningsetisk manér lovat respondenterna anonymitet men för att underlätta mitt arbete har jag spelat in intervjuerna. Då intervjufrågorna har berört lärarnas bakgrund i viss utsträckning finns det känsligt innehåll i intervjuinspelningarna och i kombination med att lärarna ställer upp med sina personliga åsikter rörande sin egen undervisning, skolorna, kurs- och läroplaner samt åsikter och attityder till andra lärare är det viktigt att kunna erbjuda anonymitet. Skolornas eller lärarnas riktiga namn återges därför inte i resultatdelen. Lärarna fick själva välja intervjuplats på skolorna. Detta förfarande valde jag för att göra så lite anspråk som möjligt på den tid de redan upplever att de har ont om för att ställa upp på intervjuer. Att göra intervjuerna i skolmiljö kan ha haft viss betydelse för hur lärarna svarat. Framför allt i de fall där intervjun tagit plats i en avskild del i ett lärarrum och det har funnits möjlighet att kollegor har överhört diskussionerna. Detta har jag tänkt på i mitt utformande av intervjuguiden där jag haft som ambition att inte ställa allt för personliga eller känsliga frågor. Min närvaro har också spelat en roll för de svar som givits. I samtalen har jag försökt skapa en avslappnad stämning och upprätta en känsla av en vanlig konversation snarare än en intervju, även om känslan av att en intervju äger rum hos respondenten förmodligen är oundviklig att undkomma. För att skapa en känsla av samtal istället för intervju använde jag mig av ett inspelningsinstrument under intervjun. Detta var min mobiltelefon som jag placerade mitt på bordet, med respondenternas vetskap om att samtalet skulle spelas in. Inspelningen gjorde att jag kunde slippa anteckna och istället koncentrera mig på samtalet.

3.3.1 Intervjuguiden

Intervjuguiden¹⁷ konstruerades delvis baserad på de frågor och de resultat som Frida Wall i sin uppsats fått fram. Walls frågeställningar återkommer alltså till viss mån här eftersom mina studier utgår från en del av hennes resultat.

Intervjuguiden delades upp i tre teman. I Tema 1 diskuterades lärarens bakgrund för att jag som intervjuare skulle kunna få mig en bild av vem respondenten är och få igång intervjun. Tema 2 gick vidare in på praktiska arbetsmetoder för att kunna skönja om metoderna visar något mönster i lärarens förhållningssätt till media. Tema 3 diskuterade förhållningssättet och synsättet på media mer konkret.

3.3.2 Inspelning och transkribering

Inspelningen gjordes med en mobiltelefon som innehåller ett inspelningsprogram. Intervjuerna har sedan förflyttats över till en dator där jag transkriberat intervjuerna så noggrant som möjligt för att underlätta en analys och kategorisering av intervjuvären. Transkriberingen och inspelningarna av intervjuerna har medfört en höjd säkerhet i att det som sagts vid intervjutillfällena också återges på ett så rättvisande sätt som möjligt.

3.4 Analysförfarande: ECA-modellen

För att strukturera mitt insamlade material från intervjuerna och i enlighet med *Metodpraktikans* definition av samtalsintervjuer kunna ”utveckla begrepp och definiera kategorier”, så som jag ovan citerade, har jag valt att delvis förhålla mig till Altheides ECA-analys.

ECA (Ethnographic Content Analysis) är en 12-stepsprocess som Altheide tagit fram för att systematiskt analysera, tematisera och gruppera innehållet för en textanalys. Altheide beskriver i sin bok *Qualitative Media Analysis* ECA-analysen som en kontrast till konventionell kvantitativ innehållsforskning där man som forskare sätter sig själv i centrum som verktyg för att avkoda det empiriska materialet och upptäcka mönster, tendenser och teman¹⁸.

Jag har huvudsakligen valt att använda mig av Altheides protokollförande i analysstadiet. Detta innebär att jag satt samman ett antal teman/protokoll att sortera in det empiriska materialet under.

¹⁷ Se Bilaga 2

¹⁸ Altheide, David (1996: 13-17)

Jag valde att direkt använda mig av protokoll/teman som samspelar med mina tre frågeställningar. I det första protokollet sorterade jag in de delar av intervjuerna som behandlade åldersaspekter, alltså för att kunna se hur lärarna förhåller sig till media och hur de anser att åldern spelar in. Under Tema 2 samlades kopplingar till kulturellt förhållningssätt in och i Tema 3 behandlades de delar av intervjuerna som kretsade kring kritiskt förhållningssätt. Varje tema har sedan för sig analyserats för att få fram en helhetsbild av tema 1, 2 och 3 för sig. Dessa har sedan jämförts med varandra för att få fram en helhetsanalys. Detta då i enlighet med steg 4 till 12 i Altheides ECA-analys.

4. Resultat och analys

Kapitlet är indelat i tre avdelningar där resultaten för varje tema inledningsvis redovisas för att sedan analyseras med koppling mot frågeställningarna.

4.1 Ålderspåverkan och/eller ett glapp?

Bland respondenterna i intervjuundersökningarna råder generellt en splittrad uppfattning om hur åldern kan spela in i förhållningssättet till media för lärare. De flesta anser att åldern kanske inte säger så mycket egentligen utan att det snarare handlar om ett personligt förhållningssätt. Alltså hur man som lärare är lagd för att ta till sig nya saker och hur bekväm man är med att hantera medier i sin undervisningssituation. Lärarna applicerade inte sällan ett sociokulturellt synsätt på frågan.

Adam: [...] det handlar ju om att...hur man växt upp och vad man hade för tillgång till för medier då och så vidare. Men det troliga är väl även att det handlar om förhållningssättet, eller på något sätt intresse.

Adam: Det är klart att...jag är ju relativt gammal, nu har man ju datorer i skolan. Då hade man inte datorer alls...man har ett litet annat förhållningssätt.

Adam ger här uttryck för en av de vanligt återkommande åsikterna om ålderspåverkan för synsättet på medier. Uppväxtvillkoren och tillgången till medier är det fler lärare som anser har haft en inverkan på hur deras intresse för medierna har formats. Adam öppnar dock också en dörr för att det finns en skillnad när han säger att ”man har ett litet annat förhållningssätt”. I detta fall menar han relativt till yngre människor än han själv. Evelina är i motsats till Adam en tämligen stark företrädare för synsättet att skillnaden faktiskt finns mellan lärare och att den är relevant.

Evelina: Så jag tror att man måste väva in intresset om man jobbar på gymnasiet, ungdomskulturen...så jag tror att det är bra att man hänger med i vad som händer med ungdomar, vad de tittar på.

Evelina: Jag tror att jag som ny lärare har mer...hänger med mer, vad som ungdomar tittar på vad dem följer.

Hon lämnar dock en brasklapp när hon säger att man inte skall generalisera för mycket och att det säkerligen finns äldre lärare som är duktiga på att hänga med i ungdomskultur och hålla sig á jour med vad som händer ute i medielandskapet. Att hänga med i ungdomskulturen är det dock inte alla lärare som håller för att vara en del i deras uppdrag och inte desto mindre vill vissa ta någon form av avstånd från den. Här finns det då fog för att tala om att det råder en viss klyfta mellan generationerna och i synsättet på medier i allmänhet och sociala medier i synnerhet. Berit ger uttryck för detta när vi i vårt samtal glider in på fenomenet Facebook.

Berit: Det handlar nog om att jag inte gillar utvecklingen att det handlar så mycket om att man skall visa upp sig, alltså det här med att människor blir estradörer på något sätt. Hela tillvaron går ut på att tala om vad man håller på med och det är som en stor scen alltihopa "titta här nu vad jag gör" och så. Jag är nog lite mer [skrattar] nej jag tycker det blir för mycket av den varan. Jag är mer för att man skall ha den privata sfären.

Svaren tyder på att lärarna till största del ser en skillnad mellan sig själva och eleverna snarare än inom kollegiet. Lärarna har alltså en tämligen överensstämmande uppfattning om att det finns en viss grad av tendens till åldersglapp i detta avseende. Cecilia diskuterar det hela som en kulturell klassfråga och den största skillnaden ligger då kanske inte i hur lärare hanterar medier utan i hur man numera kommunicerar, och ofta då via medier.

Cecilia: Och där tror jag att vi är ganska bra, faktiskt. Och även högre upp i åldrarna men däremot så tror jag att det skiljer sig väldigt mycket med hur vi kommunicerar, alltså samma sak fast det skiljer sig ännu mer för dem. Inte för alla men kan vara en liten faktor i alla fall. Sen så tror jag också att...man kanske...när man vill koppla av på sin fritid, om man då inte använder sig av kommunikation så, vissa elever använder det nästan som avslappning, drömmer sig bort från, via nätet. Där tror jag att det kan vara en kulturell klassfråga också men då tror jag att...att vi kanske, jag räknar in mig själv där, kanske slappnar av med en bok på ett annat sätt..

Just åldersskillnaden mellan lärare och elever finns det fler som har synpunkter på. David menar att dagens ungdomar också har ett helt annat synsätt på medier gentemot vad majoriteten av dagens lärare har, som inte är uppvuxna med medier på samma sätt. ”*de kanske snarare ser och uppfattar media som underhållning snarare än som informationskanal*” sammanfattar han sin syn på ungdomars mediebild. Att skillnaden uppstår ur olika uppväxtvillkor var som sagt många lärare inne på i såväl skillnaden mellan lärare och elever som mellan lärare. Evelina menar dock att skillnaden över ett längre tidsperspektiv ger ett utfall även på lärare.

Evelina: [...] jag hör ju från Utbildningsförvaltningen...[ett namn som jag inte uppfattar]..han har poängterat för oss på våra personalmöten då, hur oerhört viktigt det är att vi följer med i den här utvecklingen dels för att eleverna kräver det och dem är i många fall långt före oss lärare. Just gymnasielärare är ju en kår där medelåldern är väldigt hög, med då att det väntas stora pensionsavgångar, men det är ju fortfarande det så att medelåldern är oerhört hög just inom gymnasielärarkåren. Jag tror att det kan finnas ett motstånd när man har arbetat som man gjort i alla år. Plötsligt skall man liksom ändra spår. Det är inte helt lätt efter 30 år.

Det finns alltså en yttre påtryckningskraft mot lärarna att hänga med och man förväntas att hänga med. Som lärarna i intervjuerna gett uttryck för är det inte alltid helt enkelt eller ens något önskvärt från deras sida men rent generellt upplever jag ändå att den gängse inställningen är att man till bäst möjliga förmåga försöker följa med i utvecklingen och att lärarna är intresserade av vart utvecklingen går. Detta medför också att alla lärare upplever att de hanterar alla typer av medier, gamla, etablerade och finkulturella såväl som nya, moderna och populärkulturella. Det kan ha att göra med ett förhållningssätt i generellt som kommer med antingen läraruppdraget i sig eller så är det något speciellt för lärare i samhällskunskap som gör att man försöker hänga med så mycket man bara kan.

1. Har lärarnas ålder någon betydelse för deras förtrogenhet med de olika medieformerna som tas upp i klassrummet?

Ingen av lärarna vill egentligen prata om åldern som en allt för betydande faktor, mer än Evelina (även om inte hon heller tycker att det är en helt avgörande faktor), men en tolkning som går att göra av intervjuerna är att de flesta ändå anser att den har betydelse. Det finns uppenbara glapp mellan lärare och elever i hur man använder medier och inte minst i hur man ser på medierna då; som underhållning eller informationskanal. Mellan lärare kan däremot också finnas en tendens till skillnad och företrädesvis verkar denna ligga i vilja, intresse eller kunskap för dagens mediesituation som i intervjuerna av lärarna ofta kopplats till ungdomskultur. Indikationerna är att de yngre lärarna har en närmare anknytning till ungdomskulturen och ju längre steget är från denna desto större benägenhet verkar läraren ha att skapa sig en ”utanförposition” till den. De yngre lärarna visar dock också prov på att ny teknik kan innebära ett hinder även för dem. Jag illustrerar detta med ett citat från Gunilla. Där citatet tar vid diskuteras nya medieformer så som Facebook och Twitter.

Gunilla: [...] alltså jag tycker att jag är modern på det sättet, i huvudet ibland i alla fall så att säga. Men jag utnyttjar det inte själv, jag använder det inte själv för att jag tycker att jag hänger med i...jag vet ungefär vad som finns...jag är inte helt, alltså "äh vad är det" och sådär utan jag försöker väl hänga med. Dels för att få lite billigare poäng men det är bra som lärare att hänga med i den biten lite.

Citatet är i stort väldigt representativt för lärarnas åsikter då i princip alla ändå tycker att de någorlunda hänger med i utvecklingen och att de alla använder sig av det diversifierade medieutbud som finns. Skillnaden dem emellan ligger mer åt att de i olika grader känner att de klarar av att hantera och intresserar sig för nya medier. Mönstret visar på att ett glapp existerar men bara till viss

del och intervjuerna visar även att någon särskiljning mellan Digital Immigrants och Digital Natives inte verkar fylla någon större funktion. Snarare är det, som lärarna själva hävdar, mer intressant att ta fasta vid det personliga förhållningssättet. Men, även jag upplever en viss kluvenhet här eftersom de yngre lärarna också verkar ha lättare för att förhålla sig till ungdomskulturen och förstå innebörden av hur moderna medier påverkar eleverna och vad den har för betydelse för dem. Närheten och förståelsen till/för mediet torde i sig skapa en större förtroenhet med det anser jag.

4.2 Kulturella aspekter, fint och fult

I princip samtliga lärare menade på att medier har en tämligen mäktig ställning i samhället och att det finns skäl till att vara kritisk mot medier i stort. Speciellt när det handlar om senare medieformer och populärkulturella fenomen. Några ville till och med komma fram till att medier och modern teknik har tagit lite för mycket plats.

David är en något äldre man och en tillika mycket värtalig samhällskunskapslärare. Han ser en trend i skolan med att det sker en bortskjutning av de ”äldre” medierna. Något som han också menar på kommer med en yngre generation lärare som har ett annat förhållningssätt och synsätt på medier.

David: Alltså, vad jag tycker är lite granna problemet med de nya medietyperna är ju att ordet och den utvecklade texten tenderar att bli mindre och mindre och att det blir snarare situation och snabbhet som blir det väsentliga och då tappar man lite granna av någonstans intellektuell stringens, och den kan man då hitta i en annan typ av media, i tidskrifter och lite mera seriösa tidningar och såhär och det är klart, båda aspekterna är viktiga.

Om detta skulle vara synonymt med ett förändrat medieperspektiv som existerar bland yngre lärare kan man nog falsifiera. Två av de yngre lärarna som intervjuats ger nämligen påståendet medhåll i den mån att de också anser att man med mer och mer tryck på nya tekniker och ny media har börjat frångå grunderna och det finkulturella väl mycket. Filip, en av de unga manliga lärarna jag intervjuat, ger uttryck för åsikten ”*det finns ju en bild bland ungdomar då kan jag känna att 'Ja men det finns ju på nätet, det är ju bara att slå upp vad det står där' att man inte internaliserar kunskap*”. Hans åtgärd har blivit att ge mer uppgifter som går ut på att producera handskriven text snarare än dataskriven. Om detta har med hans uppdrag som svenskalärare att göra kan givetvis dock spela in, men åsikten som sådan är intressant. Det vill säga att medier och internetkällor i sig har blivit så vana att eleverna inte längre internaliserar kunskapen när de vet att informationen ligger på internet. Det är dock också viktigt att poängtera här att både Evelina och Gunilla, som är

DN-lärare, gärna och ofta använder sig av moderna medieformer i sin undervisning och diskuterar dem medan Berit, David och Filip i en större utsträckning verkar jobba med etablerade, finkulturella medier med högre trovärdighet, så som de själva tycker att dessa har. Detta för att motverka den trend som David ger uttryck för. Evelina tycker däremot att det är viktigare att knyta an till elevernas intresse. Hon kopplar också detta till att det har med henne som ung lärare att göra, att hon tror att hon bättre förstår elevernas synsätt på medierna.

Evelina: Och så är det ju, när man översätter det till en TV-serie som är lättillgänglig för dem då blir det hela mer begripligt. Så jag tror att man måste väva in intresset om man jobbar på gymnasiet, ungdomskulturen...så jag tror att det är bra att man hänger med i vad som händer med ungdomar, vad de tittar på.

Detta medför också att Evelina inte är rädd för att ta med även de bitar som hon anser vara ”dålig” media. Gunilla ger medhåll för detta perspektiv på frågan och menar att man inte kan välja bort den media som man inte tycker är bra utan att eleverna måste få en chans att upptäcka detta också. Liksom Evelina tror hon att det kan vara en åldersgrej att man inte vågar ta in medierna som man anser är osäkra och inte lika pålitliga. Detta kan däremot inte entydigt kopplas till begreppen DN och DI då även Adam tycker att han använder mycket av de nya medieformerna och populärkulturella företeelser i sin undervisning.

Gunilla har dock upplevt samma problem som Filip med sina elever som allt för sällan, menar hon, tar del av den medievärld som varit del av lärarnas uppväxt. Hon känner sig också konservativ för att hon tycker att hon går emot strömmen, något som även Filip upplever. Kanske är dessa två undantag men jag tvivlar faktiskt på det. På denna punkt verkade det råda någon form av kollegial konsensus om att elever inte får del av den ”finkulturella” delen av medieutbudet och att lärarna därför tar det som uppgift att introducera den för dem. Gunilla målar upp bilden av sin verksamhetsvardag:

Gunilla: Men GP...är ju väldigt bra för man märker ju att fler och fler aldrig kommer i kontakt med GP. Hade en klass idag med...de läser ju bara Metro på sin höjd kanske, de känner inte till tidningar och hur den är upplagd för det är väldigt bra att ha med det där att bläddra ibland. Lite konservativt så kanske [skrattar] men det är väldigt...en lärorik grej i det också kanske, så att de får pappersmedier.

Kanske är det då som så att detta är ett perspektiv som kommer att ge större utslag i framtiden som David misstänker. Alltså att lärare av imorgon kommer att ha ett mer populärkulturellt

förhållningssätt till medier än vad dagens lärare har. Men det finns signaler som tyder på att ökningen av teknik i allmänhet och medier i synnerhet gör att skolan sparkar bakut och gör en helomvändning till att mer undervisa om och med finkulturella medier. Och framför allt då kanske i den äldre generationen lärare.

Berit: Bland lärare så hör man ibland just det här med att man just gör så med det [visar händer som skjuter bort något]...man hoppar det, och det kanske är för att man är för kritisk då.

2. Gör lärarna någon skillnad mellan "fin-" och "fultkulturella" medier i sin undervisning?

Det är intressant att se att de unga lärarna har ett något mer flexibelt förhållningssätt i fråga kring hur man ser på den kulturella aspekten kring medier. Evelina och Gunilla (men även då Adam) använder mycket av alla nya och moderna medier. Filip, som också är en av de unga lärarna som intervjuats, och Gunilla ger däremot också uttryck för att vilja gå åt motsatt håll när det kommer på tal att ökningen av teknik och nya medier i skolan medför ett allt mer okritiskt förhållningssätt hos eleverna. Detta gick dock också igen hos de äldre lärarna.

Om det nu är som så att äldre lärare generellt känner en otrygghet i att använda sig av ny teknik och nya medier finns det också en bekvämlighet i att säga att "detta är inte bra". Man pekar på att den intellektuella stringensen försvinner, som David så fint uttryckte det, och ger detta som ett skäl till att få göra en "back to basic" och därav jobba med de medieformer som eleverna normalt inte tar del av. Det vill säga de mer finkulturella och etablerade medieformerna som lärarna själva känner till. Och visst är detta hedervärdt och en tanke väl värd att ha med i uppgiften att skola välutbildade och vidsynta samhällsmedborgare, men frågan är om man kommer nå fram. Om trenden som Gunilla uttrycker det i sina svar är att eleverna för varje år blir allt mer och mer okritiska finns det också skäl att misstänka att denna back to basic-trend inom lärarkåren kan komma att sparka bakut på lärarna själva.

Såväl unga som gamla lärare blandar och ger i de olika medieformerna och verkar generellt ha ett väldigt kritiskt synsätt på de nyare och populärkulturella medieformerna och det populärkulturella innehållet i dem. Trenden verkar alltså vara att man mer ser en nytta i att ge eleverna en finkulturell mediebild eftersom detta i lärarnas uppfattning till stor del saknas. En skillnad som jag dock kunnat se tendens till är att yngre lärare jobbar i en högre utsträckning med de nya medierna i enlighet med synsättet att komma nära elevernas verklighet och inte blundar för det som är dåligt inom mediefältet.

4.3 Elevers kritiska mediekompetens

Det råder inga tvivel om att ett kritiskt perspektiv och kritiskt reflekterande ligger med i skolan. Faktumet att det är ett mål i läroplanen (Lpo94) gör detta till något givet. Frågan här har inte varit om den kritiska diskussionen existerat utan hur den sett ut och vilken utgångspunkt som tagits i det hela.

Samtliga lärare förhåller sig kritiskt till media och framför allt till det populärkulturella i medieutbudet. När detta kopplas till att lära ut ett mediekritiskt förhållningssätt hamnar diskussionen ofta kring att hantera de nyare formerna av media även om lärarna också framhåller att man ofta diskuterar etablerade medieformer (framför allt textburna medier) ur ett kritiskt perspektiv.

Internet framstår som en av skolans största motståndare i ”kampen” om att lära eleverna ett kritiskt förhållningssätt. För som ett krig framställer lärarna det i det närmaste.

Evelina: Alltså, jag brukar ha i min kurs i historia, en sån här källkritisk diskussion om internet...det kräver av oss att vi själva är granskare för att använda internet...tyvärr är det så att eleverna idag, när vi skall göra ett grupparbete, så har vi ett helt bibliotek fullt med böcker. Men vart går eleverna? De går ner och sätter sig vid en dator, de googlar och sen trycker de på första bästa klick [...]

Elever av idag framställs med ord som ”okritiska” och ”oinformerade” och ibland även med superlativen ”extremt” eller ”väldigt” framför dessa uttryck. Cecilia tror att hennes förhållningssätt frammanar en irritation hos eleverna för att det hela tiden skall hållas ett kritiskt förhållningssätt i arbetet. Även hon tycker att Google och internet kan vara ett problem när eleverna vänder sig till första bästa klickbara länk som dyker upp efter en sökning. Adam menar därför, i enlighet med detta, att det mer och mer blir lärarnas uppgift att lära eleverna ”sälla bland mediedjungeln”. Behovet av hjälp ökar menar han.

*Adam: Så jag försöker väl få eleverna att använda medier ganska mycket men sen så handlar det om att...ja, tipsa om sidor som JAG tycker är bra för det är inte alltid som eleverna hittar dem.
Adam: [...] eftersom det är en så stor del i elevernas vardag så märker man ju att de på något sätt är uppkopplade och tar del av medier nästan hela tiden...och då känns det ju som att det är viktigt att ta in det. Dels för att det också är viktigt att kommentera det och hjälpa dem på något sätt att sälla bland mediedjungeln. Det handlar väl lite om att på något sätt hjälpa dem där.*

Adam ställer sig också, i ljuset av den brist på kritiskt förmåga som han anser eleverna i stort saknar, frågande till om den kritiska kompetensen får tillräckligt med utrymme i undervisningen. Berit är inne på samma spår och menar att det borde läggas mer tonvikt vid detta i undervisningen.

Berit: [...] man kanske bör lägga ännu mer på detta då, faktiskt så att det inte gör så mycket om man inte hinner med precis det här och det där då för det viktigaste är ju att man kan relatera till sin verklighet och ta in information men också vara kritisk till den då så att man inte köper vad som helst.

Lärarna som intervjuats anser alltså att behovet av en ökning på detta område finns och att det allt mer och mer ökar i takt med den influens som internetåldern verkar ha på eleverna idag. Majoriteten av de intervjuade lärarna uttryckte en oro över det okritiska förhållningssätt som visas upp bland eleverna ute på skolorna och ville då direkt koppla detta till användande av internet och ofta även söktjänsten Google. Hanterandet av äldre medieformer i den kritiska förhållningssättsundervisningen verkar därav mer användas instrumentellt för att lära eleverna granska källor. I själva verket var annars internet det stora problemet ansåg lärarna när det för eleven kom till att vara källkritisk och här menade några på också att det finns ett behov inom skolan av att bli bättre på att lära ut och hantera det källkritiska förhållningssättet gentemot denna medieform.

3. Upplever lärarna att eleverna får den mediekritiska kompetensen som de behöver?

De lärare som intervjuats verkar mycket väl inställda på att kritisk granskning blir en allt viktigare komponent i utbildningen hos gymnasieelever. Frågan är hur detta kommer att interagera med det kulturella synsättet om det nu blir ett back to basic-förhållningssätt som blir gällande bland lärarna i stort. Lärarna uttrycker att det största problemet med elevernas mediekritiska kompetens är att man är väldigt okritiska mot det man tar del av. Detta kopplas till internet där lärarna menar att ”klicka på första bästa länk” är något av det vanligaste förhållningssättet som finns bland eleverna när det gäller att hitta källor.

Om fler lärare då bestämmer sig för att behandla finkulturella och mer etablerade mediekällor i sin undervisning kan man fråga sig hur det kommer att hjälpa eleverna att bli bättre på att hantera internetkällor. Visst kan kunskap nås på många olika sätt men likväl är det möjligen problematiskt om man då hellre väljer att använda sig av andra medieformer än det som är själva roten till problemet. Det går dock också att ifrågasätta om det verkligen är internet som är roten till denna

mediekritiska bristvara hos eleverna. Men så är ju inte elektroniska källor allt heller och den åsikten har Cecilia om inte annat när hon summerar ett förhållningssätt som flera av lärarna lär känna igen.

Cecilia: Det vet jag att dem tycker att jag är jättejobbig, alltså varför måste de tänka kring dem och varför inte bara ta det första som man googlar på och...varför, vart man då...nej, de tycker jag är skitjobbig och jag tycker att jag använder alldeles för lite tror jag.

Cecilia:[...] för att de tycker jag är jobbig tror jag är bra. Det får de tycka liksom. I slutändan så tror jag att de får med sig det de...de har fått möjlighet att få med sig det som de ska ha med sig när de skall tänka själva och det kan även gälla filmer, sånt som är historiskt då, tittar vi på historiska filmer då ska de relatera till vad hände egentligen och så jämföra och sådär så det är inte bara elektroniska källor.

I mångt och mycket summerar alltså lärarna jobbet med det kritiska förhållningssättet som ett långt nötande. I vilken mån man lyckas kan jag inte svara på men den gängse uppfattningen är ändå att det till slut fastnar hos de flesta. Men processen och kampen mot det okritiska förhållningssättet är lång och kräver enligt ett flertal lärare mer uppmärksamhet.

4.4 Slutkommentar

Det vore felaktigt att påstå att det finns ett tydligt kausalsamband mellan ålder och kulturellt synsätt i fråga om vilken typ av mediekritisk kompetens som eleverna utrustas med i skolan idag. Mina efterforskningar har visat att åldern har haft en ganska ringa betydelse för hur lärarna ser på och behandlar medier. De själva har då menat att socialisationsfas och personliga intressen har varit avgörande för hur mycket media de släppt in i sin undervisning. Men en viss ålderseffekt har också gått att se. Generellt pekar undersökningen på att unga lärare har ett något mer vidsynt perspektiv på media och har en närmare anknytning till de nyare medierna och den ungdomskultur som den för med sig. Denna effekt är dock ganska liten, men för dessa lärare blir det givetvis ett hjälpmedel i undervisningen då de känner att de har lättare för att förstå eleverna och knyta an till deras verklighet. De äldre lärarna kan i motsats då känna en viss stress över all ny teknik som gör intåg i yrkesvardagen och upplever i något fall att de inte är så bra på att hantera detta. Men detta har även några av de unga lärarna upplevt.

Begreppen DN och DI kan sägas fylla en funktion men inte i sig bara för att förklara att ålder skulle ha någon avgörande betydelse för hur mycket media man tar in i undervisningen eller hur kritisk man är emot den. Samtliga lärare, DN som DI, använder sig av media i alla dess former men i olika grad och med olika kritiska synsätt snarare.

Det kritiska synsättet skulle kunna sägas finnas i två olika modeller. Dels finns det lärarna som är kritiska mot de nya medierna och därav försöker förhålla sig något mer till de etablerade medierna, om än inte uteslutande, och sedan finns det de lärarna som lägger mer tonvikt vid att jobba med de nya medierna och det mer populärkulturella. Samtliga lärare är som sagt kritiska men använder sitt kritiska förhållningssätt som lärare på två olika sätt. Antingen då genom att välja mer av det som kan anses vara pålitlig media eller genom att kritiskt jobba med det som man tycker är dåligt. Det senare förhållningssättet har till största delen varit ett mönster hos yngre lärare men har även funnits i ett fall hos en DI. Men då DI-läraren är relativt ung finns det också fog för att ifrågasätta den åldersmässiga gränsdragningen som jag gjort eller begreppet som sådant. Däremot, bland de äldre lärare som försöker förhålla sig något mer till de etablerade medierna, finns det fog för att ge bifall för Buckingham's teorier om det protektionistiska förhållningssättet bland lärarna i skolan.

Alla lärare har tagit en stark ställning mot det okritiska förhållningssättet som de upplever att elever av idag bär med sig in i klassrummet. Behandlandet och metoderna går som ovan beskrivits isär. Det är dock svårt att bedöma vad som är bäst och vad som ger bästa resultat, men detta är inget som jag har haft för ambition att utreda och en sådan bedömning känns både normativ och svår att göra. Det är viktigt att komma ihåg att alla klassrumssituationer och elever är olika, precis som lärarna och deras metoder även om vi kan se ett mönster genom dessa.

5. Slutdiskussion

Mitt syfte var att undersöka vilka förhållningssätt som samhällskunskapslärare har till ett kritiskt medieperspektiv. Då de flesta lärare som jag intervjuat har ansett att det okritiska förhållningssättet, inte minst gentemot medier, som elever idag har är ett jätteproblem. Alltså finns det också en relevans i att undersöka hur lärarna hanterar frågan i skolan.

Empirin pekar på att det okritiska och populärkulturellt influerade medieanvändandet hos elever idag skapar en trend bland lärarna som antyder att det blir mer och mer "back to basic" i klassrummet. Det är intressant att här spekulera i vad det innebär. Som jag tidigare varit inne på så finns det kanske en risk för att detta förhållningssätt sparkar bakut på lärarna själva. Om lärarnas uppfattning av att eleverna behöver mer "finkulturellt" medieutbud inte stämmer överens med vad eleverna själva uppfattar att de behöver kan något av en kulturkrock uppstå.

Det har också funnits anledning till att konstatera att forskaren David Buckingham's teorier om medieundervisning i skolan fortfarande är användbara. Empirin har kunnat bekräfta att det fortfarande existerar ett protektionistiskt förhållningssätt bland lärare som undervisar om medier. Vad man kan fundera vidare på här är om det protektionistiska förhållningssättet med mer av inställningen "back to basic" och behandlande av mer fin- än fultkulturella medier leder till någon skillnad i elevers utveckling av kritisk mediekompetens. Eller kritiskt förhållningssätt över lag. Detta skulle kunna vara underlag för vidare forskning på den frågan.

Vad jag då kan komma fram till är att det finns skäl för lärarna att jobba hårdare med ett mediekritiskt förhållningssätt i framtiden. Jag tror också att inställningen om att inte blunda för de sämre inslagen i medieutbudet är ett bra förhållningssätt att ha. I det avseendet kan en del lärare nog känna sig ganska utlämnade i den "mediedjungel" som finns. Frida Wall kan således ha varit rätt ute i sin uppsats där hon menade på att det kan finnas ett behov för mer konkreta riktlinjer för lärarna när det kommer till medier. Framför allt nu som gymnasielärarkårens medelålder är tämligen hög och avståndet till ungdomskulturen och elevernas medievanor kan tänkas öka för vissa. Även om lärarna menar att de hänger med i utvecklingen så finns det också skäl till att kritiskt granska ett sådant påstående.

6. Referenslista

Böcker:

- Altheide, David (1996) *Qualitative Media Analysis*. London: Sage publications
- Buckingham, David (2003) *Media education: literacy, learning, and contemporary culture*. Cambridge: Polity Press
- Esaiasson, Peter et. al. (2004) *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik
- Stier, Jonas (2004) *Kulturmöten: En introduktion till interkulturella studier*. Lund: Studentlitteratur
- Østbye, Helge, & Larsson, Lars G. (2004) *Metodbok för medievetenskap*. Första upplagan, ed. Malmö: Liber

Dokument:

- Skolverket (1994) Läroplan för de frivilliga skolformerna - Lpf 94

Studentuppsats:

- Wall, Frida (2005) *Medieundervisningen och dess förutsättningar på den svenska gymnasieskolan*. JMG: Göteborgs Universitet, studentuppsats #555

Vetenskapligt magasin:

- Prensky, Marc (2001) *Digital Natives, Digital Immigrants*. On the Horizon, Vol. 9 No. 5, October 2001, 1-6
- Lewis, Justin & Jhally, Sut (1998) *The Struggle Over Media Literacy*. Journal of Communication, 1998 / Vol. 48, #1, 109-120

Internetkällor:

- GY2011, Skolverkets hemsida - <http://www.skolverket.se/sb/d/2885>, 2009-12-17
- GY2011, Programblad för det nya Samhällsvetenskapsprogrammet på Skolverkets hemsida - <http://www.skolverket.se/d/3003>, 2009-12-17

7. Bilagor

Bilaga 1 - Missivbrev

Universitetsundersökning: Medieundervisning i Samhällskunskap - Intervjuer med lärare

Hej!

Jag heter Rickard Petersson och är lärarstuderande på Göteborgs Universitet. För närvarande jobbar jag på mitt examensarbete som berör mediers roll i skolan. Jag studerar med inriktning mot Samhällskunskap på Statsvetenskapliga institutionen men har tidigare även läst Medie- och kommunikationsvetenskap på JMG (Institutionen för journalistik och masskommunikation).

Mitt arbete berör samhällskunskapslärares erfarenheter av att jobba med medier och skulle därför vilja intervjua samhällskunskapslärare kring detta ämne. Jag vill gärna träffa alla typer av lärare; äldre och rutinerade som unga och tämligen nyutexaminerade, kvinnor som män. Intervjuerna är tänkta att äga rum mellan veckorna 47 och 49 och allt jag vill ha är ca 30 till 45 minuter av lärarnas tid för samtalsintervjuerna. För lärarnas bekvämlighet låter jag dem själva välja tid och plats för att det skall bli möjligt för dem att pressa in mig i vad jag förmodar är redan fullspäckade kalendrar.

Hoppas att ni kan hjälpa mig att komma i kontakt med lärarna, om så nu sker via vidarebefordran av detta mail eller om jag kan få tillgång till en kontaktlista. Givetvis kan lärarna också få kontakta mig. Jag nås på såväl mailen som telefon enligt de kontaktuppgifter du finner nedan.

Om ni har andra frågor eller behöver någon form av referenser kan ni kontakta min handledare Marie Grusell som är universitetslektor i Medie- och kommunikationsvetenskap på JMG. Hennes kontaktuppgifter finner ni också nedan.

Är mycket tacksam för er hjälp och tillmötesgående med detta.

Med vänlig hälsning,
Rickard Petersson, Lärarstudent
Göteborgs Universitet
Statsvetenskapliga institutionen inom kursen SM 1580

E-post: rickard.petersson@svenskafans.com
Telefon: 0735-086105

Marie Grusell
FD/ PhD, Senior Lecturer

Postadress/Postal address:
Göteborgs universitet
Institutionen för journalistik och masskommunikation
Box 710
SE 405 30 Göteborg

Besöksadress/Visiting address:
Seminariegratan 1B
413 13 Göteborg

Telefon/Phone: +46 (0) 31 786 49 85, +46 (0) 70 6721996

Bilaga 2 - Intervjuguide

Tema 1: Bakgrund; som lärare och till media

- Ålder, kön
- Ämnesutbildning
- Varför ville du bli lärare? Vilket är det huvudsakliga uppdraget som lärare anser du?
- Hur förhåller du dig till det uppdraget?
- Vad för typer av medier konsumerar du under en normaldag?
- Har du några speciella medierelaterade minnen från din egen skolgång eller i din karriär som lärare?

Tema 2: Arbetsmetoder

- Använder du medier i din undervisning? Hur mycket?
- Vilka typer av medier använder du? Varför dessa och inte andra?
- Hur gör du när du integrerar medier i samhällskunskapen? Hur jobbar eleverna med medier?

Tema 3: Förhållning till media; i skolan och i allmänhet

- Tycker du att du hänger med i de nya medieformerna som poppar upp? Försöker du ta del i den ”medievardag/värld” som eleverna lever i?
- Anser du att din ålder på något sätt begränsar eller möjliggör det för dig att hålla dig á jour?
- Tror du att ålder har någon betydelse i avseende hur man ser på och hanterar medier?
- Hur ser du på ämnet medier i undervisning av samhällskunskap? Är det viktigt att ha med?
- Hur mycket tid och utrymme kan medieundervisning ges anser du?
- Vad skulle du säga att ”kritisk medieundervisning” handlar om?
- Finns det något med medier man bör vara kritisk till anser du?
- Finns det medier som är mer pålitliga än andra? Varför/Varför inte?
- Finns det därav medier som är bra eller mindre bra att använda sig av i undervisning? Varför/Varför inte?